

РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ МАРОДЕРСТВА ВІД ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Сиводєд І. С.

ВСТУП

Офіс Генерального прокурора є основним органом, який взяв на себе координацію розслідування воєнних злочинів з часу вторгнення Росії на територію України. Станом на грудень 2022 року прокурори зафіксували 62128 воєнний злочин, з них 60387 (97,20%) порушення законів та звичаїв війни – ст. 438 Кримінального кодексу України (далі – КК України), в яких 135 особам вручено повідомлення підозру¹. Решта це пропаганда війни, геноцид, ведення агресивної війни, диверсія, пропаганда, мародерства та інші злочини.

Своєю актуальністю та численністю нашу увагу привернули корисливо-насильницькі злочини проти власності, значна частка яких вчиняється на окупованих територіях України під час дислокації російських військовослужбовців та найманців, оскільки незважаючи на таку обстановку ніхто з українців не повинен бути свавільно позбавлений свого майна². Право власності громадян України також гарантовано ст. 41 Конституції України³.

Водночас, ряд проблемних питань, які виникають при розслідуванні цих злочинів після деокупації території Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України потребують вжиття нагальних та невідкладних заходів для їх вирішення. На нашу думку розв'язання цих задач нерозривно пов'язано зі специфікою нижченаведених кримінальних правопорушень та розмежуванням відповідних складів злочинів між собою.

¹ Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора/ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування/Єдині звіти про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2022 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporusshennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

² Ч. 2 ст. 17 Загальної декларації прав людини (ООН, від 10.12.1948). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

³ ст. 41 Конституції України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.

У даній статті ми наводимо перелік вичерпних проблемних питань та надаємо свої пропозиції щодо шляхів їх вирішення.

1. Відмежування мародерства від крадіжок, грабежів, розбою, шахрайств та вимагань

Чималу частку з числа корисливих злочинів проти власності продовжують складати саме крадіжки, від чого потерпають як прості громадяни, так і наноситься шкода державній власності. Наведемо статичні дані. Так, у 2022 році обліковано 69496 кримінальних правопорушень щодо крадіжок, з них повідомлено про підозру у 36457, що статистично менше у порівнянні з показниками попередніх років, зокрема у 2021 обліковано 113517 таких кримінальних правопорушень, з них у 60895 повідомлено про підозру особам; у 2020 – 138562, повідомлено про підозру у 61227; 2019 – 197564, з яких про підозру повідомлено – 70763, 2018 – 238492, у яких з підозрою 83688, 2017 – 261282, з них вручено повідомлення про підозру в 84756 провадженнях, 2016 – 312172, з яких повідомлено про підозру в 68265, 2015 – 26624, з них у 4433 повідомлено про підозру, 2014 – 226833, з яких з підозрою станом на кінець 2014 року було 70519⁴. Таким чином, найбільше крадіжок за останні 9 років обліковано у 2016, найменше у 2015 роках. Зниження кількості облікованих злочинів у 2022 році в порівнянні з минулими роками можливо пояснити набуттям чинності Закону «Про кримінальні проступки» 01.07.2020, а також об'єктивною неможливістю своєчасно зареєструвати усі ці злочини, які вчинено на окупованих територіях України, оскільки у 2022 році в результаті широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України ворогом було окуповано майже 1/5 території України, як наслідок ускладнено реагування українських національних правоохоронних органів своєчасно на факти вчинення злочинів через перебування на ній російських військ та найманців, саме якими у більшості випадків й вчиняються ці кримінальні правопорушення, примусовою депортацією громадян України окупаційними військами, змушеним виїздом українців на підконтрольну територію та залишенням свого майна та домівок без нагляду, що сприяє вчиненню таємних викрадень майна військовослужбовцями Російської Федерації, найманцями, колаборантами, а також особами, схильної до девіантної та протиправної

⁴ Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора/ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування/Єдині звіти про кримінальні правопорушення по державі за період 2014 – 2022 років. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

поведінки. За результатами звільнення та деокупації відповідної території, усі факти вчинення корисливих злочинів проти приватної власності українців та державної власності продовжують встановлюватися та відомості про відповідні кримінальні правопорушення вносяться органами Національної поліції, до підслідності яких віднесено розслідування злочинів цієї категорії, до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Змушені констатувати, що рівень їх розкриття залишається досить низьким, з облікованих у 69496 цих злочинів розкрито всього 36457 або 52,46%, тобто лише половина, в той час як попередніх роках їх розкривалось значно більше, наприклад у 2017 році повідомлено про підозру та розкрито 84756 таких кримінальних правопорушень, що більше, ніж у 2,3 рази. По спрямованим до суду обвинувальним актам показник розкриття ще менший – 32114, або всього 46,21%, що значно гірше, ніж у більшості минулих останніх років, зокрема спрямовано до суду обвинувальних актів щодо злочинів цієї категорії у 2021 році – 56546, у 2020 – 56627, у 2019 – 66687, у 2018 – 79151, 2017 – 79031, 2016 – 62539, 2015 – 2745, 2014 – 64624⁵. Крайшм цей показник є лише у 2015 році, що пов'язано з ліквідацією інституту міліції, започаткуванням поліції та проведенням відповідної реформи. Треба також мати на увазі, що на кінець 2022 року слідчими не прийнято кінцевих рішень у 33039 таких кримінальних правопорушень, або у 47,54%, тобто, залишок нерозкритих крадіжок квартир, складів, баз, торгівельних точок, дач, садових будинків, іншого приміщення, транспортних засобів тощо, продовжує залишатися досить суттєвим, тому вже і не дивно, що значна частина постраждалих громадян просто не звертається до поліції із заявами про ці злочини, з чим пов'язане, в першу чергу, і статистичне зменшення кількості зареєстрованих злочинів даної категорії, чого насправді давно вже не відбувається.

За правовою кваліфікацією грабіж (ст. 186 КК України) у 2022 році обліковано 2205 проти 4846 кримінальних правопорушень у 2021 році, 7492 у 2020 році, 11160 у 2019 році, 13838 у 2018 році, 18130 у 2017 році, 27199 у 2016 році, 1522 у 2015 році та 20541 у 2014 році, що теж менше, навіть і набагато, ніж у попередні 9 років, з яких у 2022 році в 1931 провадженнях особам повідомлено про підозру. В той же час, на фоні, начебто, благополучної тенденції, про зворотну сторону безпосередньо

⁵ Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора/ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування/Єдині звіти про кримінальні правопорушення по державі за період 2014 – 2022 років. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

свідчить той факт, що у попередні роки підозрюваних осіб у таких злочинах викривалося значно більше: у 2021 році – 3928, у 2020 році – 4809, у 2019 році – 5519, у 2018 році – 5988, у 2017 році – 6827, у 2016 році – 6703, у 2015 році – 433, у 2014 році – 7638, а у 2013 році – 9 313. Більше того, з цієї статистики наглядно зрозуміло, що щорічна кількість розкритих злочинів даної категорії лише погіршується. Так як ці злочини відносяться, як правило, до категорії очевидних, нинішній рівень їх розкриття теж не може влаштовувати суспільство, так як кількість направлених в минулому році до суду обвинувальних актів по таким провадженням була ще меншою – 1672.

За фактами розбою, тобто злочину, передбаченого ст. 187 КК України, у 2022 році правоохоронцями обліковано 492 кримінальних правопорушень, що, знову ж таки, теж менше, в тому числі і набагато, ніж у минулих роках, наглядна статистика – у 2021 році – 952, у 2020 році – 1360, у 2019 році – 1883, у 2018 році – 2263, у 2017 році – 3006, у 2016 році – 3904, у 2015 році – 312, у 2014 році – 3895, з цієї кількості злочинів про підозру повідомлено у 2022 році – у 407 провадженнях, у 2021 році – у 862, у 2020 році – в 1100, у 2019 році – 1330, у 2018 році – 1424, у 2017 році – 1762, у 2016 році – 1870, у 2015 році – 123, у 2014 році – 1812⁶. Але і ці, на перший погляд, начебто благополучні статистичні дані не є переконливими, бо у попередні роки, знову ж таки, кількість виявлених підозрюваних у вчиненні таких злочинів була також більшою, причому, знову ж таки, щорічно ця результативність тільки погіршується. До суду обвинувальних актів по таким злочинам спрямовано ще менше, у 2022 році – 314, у 2021 році – 686, у 2020 році – 861, у 2019 році – 1020, у 2018 році – 1167, у 2017 році – 1414, у 2016 році – 1501, у 2015 році – 19, у 2014 році – 1410, що свідчить про те, що майже кожен третій розбій, які, в більшості своїй, також являються очевидними, правоохоронцями не розкривається, а особи, які їх вчиняють, в результаті такого «розслідування» уникають кримінальної відповідальності.

Ще гірша ситуація із розкриттям і розслідуванням фактів шахрайств, яких в 2022 році обліковано 32086, що у порівнянні з минулими роками, зокрема у 2021 році – 23847, у 2020 році – 26830, у 2019 році – 32358, у 2018 році – 33290, у 2017 році – 37014, у 2016 році – 46019, у 2015 році – 5598, у 2014 році – 41963, свідчить про збільшення цих злочинів, з яких

⁶ Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора/ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування/Єдині звіти про кримінальні правопорушення по державі за період 2014 – 2022 років. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

лише у 7490 провадженнях (23,34%), що набагато менше, ніж за попередні роки, а саме 9406 (39,44%) у 2021 році, 8713 (32,47%) у 2020 році, 8241 (25,47%) у 2019 році, 8699 (26,13%) у 2018 році, 10275 (27,76%) у 2017 році, 7941 (17,26%) у 2016 році, 800 (14,29%) у 2015 році, 10599 (25,26%) у 2014 році, повідомлено особам про підозру, та ще гіршою ситуація виглядає із розкриттям цих злочинів у 2022 році по направленим до суду обвинувальним актам – всього 5778 (18,01%), проти 8027 (33,66%) у 2021 році, 8775 (32,71%) у 2020 році, 6865 (25,59%) у 2019 році, 7019 (21,08%) у 2018 році, 8662 (23,40%) у 2017 році, 6379 (13,86%) у 2016 році, 349 (6,23%) у 2015 році та 8775 (20,91%) у 2014 році, відповідно⁷.

Для практики виявляються достатньо розробленими криміналістичні методики розслідування вказаних правопорушень. Окремі положення криміналістичної методики розслідування корисливо-насильницьких злочинів загалом досліджували у своїх працях такі вчені як В.П. Бахін, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, В.І. Галаган, І.В. Гора, О.І. Дикунов, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, І.І. Когутич, В.О. Коновалова, В.В. Лисенко, М.А. Погорєцький, О.С. Саїнчин, Д.Б. Сергєєва, Є.Д. Скулиш, Р.Л. Степанюк, О.В. Таран, О.Ю. Татаров, В.В. Тищенко, Л.Д. Удалова, С.І. Халимон, П.В. Цимбал, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько, О.О. Юхно та інші. Різні аспекти виявлення та розслідування кримінальних проваджень (справ), пов'язаних із розбоями, організованою злочинністю досліджувалися у наукових працях К.Ю. Бобрика, М.В. Бурак, Я.Л. Варшавець, В.М. Варцаби, О.П. Ващук, А.А. Вознюка, Р.М. Дударця, О.М. Завадського, В.І. Завидняка, Р.Ю. Залозного, А.М. Костири, А.Г. Солодовнікова, О.Д. Терещука, І.В. Цюприка, Р.М. Шехавцова, О.М. Ягольника, О.В. Яцюка. Крім цього, окремі питання розслідування правопорушень проти власності досліджували В.С. Бондар, М.О. Ларкін, Н.В. Павлова, І.В. Пиріг, А.В. Савченко, В.П. Сабадаш, О.А. Самойленко, А.В. Хірсін, Г.В. Щербакова, та інші.

На думку провідних науковців базовими елементами криміналістичної характеристики зазіхань на майно шляхом крадіжок, грабєжів і розбоїв є: предмет злочинного посягання, слідова картина,

⁷ Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора/ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування/Єдині звіти про кримінальні правопорушення по державі за період 2014 – 2022 років. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporusnennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

місце, час, обстановка, спосіб вчинення злочину, особа злочинця та особа потерпілого⁸.

Відповідно до усталеної судової практики предметом злочинів проти власності є майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо⁹.

Водночас, згідно висновків Коновалової В.О. слідова картина представляє собою сукупність слідів, що відображають картину події злочину і поведінку суб'єкта на місці події, які дозволяють висунути найбільш обґрунтовані версії щодо обставин його вчинення¹⁰.

Корисливі злочини проти власності належать до групи злочинів, місце вчинення яких локалізується просторово, у більшості випадків обмежено невеликою площею (квартири, будинки, склади, магазини, дачі, садові будинки, інші приміщення)¹¹.

Час вчинення цих злочинів може бути будь-яким. Як ми вважаємо найбільш точне визначення часу надав Савченко А.В., на думку якого – це окремий період, протягом якого вчиняється злочин, зокрема пора року, місяця, тижня, доби, а також час, пов'язаний з деякими умовами¹².

Не можемо не погодитися з Бажановим М.І. про те, що обстановка вчинення злочину – це конкретні об'єктивно-предметні умови, в яких вчиняється злочин. В одних випадках обстановка вказує на ті умови, у яких відбувається діяння, наприклад, вчинення злочину в бойовій обстановці; в інших же – обстановка вказує на умови, у яких перебуває потерпілий¹³.

Щодо способу вчинення цих кримінальних правопорушень, слід зазначити, що при насильницько-корисливих злочинах, він виступає обов'язковою ознакою та прямо визначений у законі, зокрема, напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з

⁸ Сабадаш В.П., Ларкін М.О. Криміналістика, навчальний посібник/Тема № 23 «Розслідування злочинів проти власності». Запоріжжя, 2012, С. 238.

⁹ п 2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06.11.2009 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>

¹⁰ Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія. Київ, 2001. С. 311.

¹¹ Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та інші. Настільна книга слідчого. Київ, Ін Юре, 2011. С. 379.

¹² Джужа О.М., Савченко А.В., Черней В.В. та інші. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ, Юрінком Інтер, 2016. С. 1064.

¹³ Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В.Я. Кримінальне право України. Підручник, Київ, Юрінком Інтер. 2005, С. 143.

погрозою застосування такого насильства (розбій), або поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище та обману чи зловживання довірою в складі шахрайства¹⁴.

Підозрюваних у вищенаведених злочинах умовно можна поділити на дві категорії: до першої відносяться військовослужбовці Російської Федерації, найманці приватної військової компанії «Вагнер», більшість яких є раніше судимими особами за різні види злочинів, представники терористичних організацій «Донецька та Луганська народні республіки», колаборанти, місцеві жителі, тобто особи, які вчинили крадіжку через певні обставини, які склалися, наприклад залишені без догляду особисті речі українців на окупованій території або без належної охорони матеріальні цінності, заволодіння ними в результаті відкритого викрадення чужого майна за результатами проведення незаконних обшуків, терору тощо. Другу групу складають професійні злодії, для яких злочин основне джерело фінансування та скористалися воєнним станом, а також окупацією території російськими військами.

Потерпілими у даному випадку виступають громадяни України – українці, суспільство та держава.

Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні крадіжок: 1) як, де і коли вчинено крадіжку; 2) яке майно стало предметом злочинного посягання (індивідуальні ознаки, вартість, стан, кому належить майно); 3) хто вчинив крадіжку, особа злочинця (вік, рід занять, мотиви злочинної поведінки, попередня злочинна діяльність); 4) чи мала місце співучасть у вчиненні злочину, її форма, яким був розподіл ролей між співучасниками; 5) яким способом вчинено крадіжку; 6) хто є потерпілим (рід занять, спосіб життя), чи мала місце віктимна поведінка; 7) які обставини сприяли вчиненню крадіжки¹⁵.

Під час розслідування кримінальних правопорушень щодо крадіжки майна на окупованій території огляд місця події здійснюється після реєстрації кримінального правопорушення у ЄРДР та деокупації відповідної території. Доцільно провести детальний допит потерпілої особи, у ході якого встановити родові ознаки викраденого майна, долучити документи про його приналежність та вартість, вжитими заходами необхідно встановити безпосередніх очевидців події, місцезнаходження викраденого майна, з'ясувати чи перебуває воно на території України чи знаходиться вже за її межами. У разі викрадення радіообладнання з метою встановлення радіоелектронного засобу

¹⁴ Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

¹⁵ Сабадаш В.П., Ларкін М.О. Криміналістика, навчальний посібник/Тема № 23 «Розслідування злочинів проти власності». Запоріжжя, 2012, С. 238.

доцільно використовувати комплекс негласних слідчих (розшукових) заходів в порядку ст. 268 КПК України. Якщо з відповідного домоволодіння також викрадено транспортний засіб потерпілої особи, то його потрібно оголошувати в розшук, а відповідне кримінальне правопорушення слід кваліфікувати за ст. 289 КК України – незаконне заволодіння транспортним засобом. Підозрюваний як правило допитується вже після затримання, проведення за його участі обшуку, у тому числі особистого та інших невідкладних слідчих (розшукових) дій. Також у ході розслідування активно використовуються спеціальні знання шляхом проведення трасологічних, дактилоскопічних, генетико-молекулярних, хімічних, товарознавчих та економічних експертиз.

Ефективність розслідування грабежів та розбоїв, планування подальших слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, залежить від наявності первинних відомостей про особу (осіб), підозрюваних у вчиненні цих злочинів, чи можливо її (їх) ідентифікувати, чи не затримані ці особи, а також їх фактичне можливе місцезнаходження, у тому числі захоплення в полон в результаті бойових дій. Встановлення цієї інформації пов'язано з проведення допитів, пред'явлення для впізнання, складанням фотороботів з потерпілим (потерпілою), свідками, призначенням судових експертиз – медичної, цитологічної, імунологічної, генетико-молекулярної, біологічної, хімічної, криміналістичної тощо.

Під час розслідування шахрайства повинні бути встановлені такі обставини: 1) чи мало місце шахрайство; 2) предмет шахрайства; 3) місце, час, умови вчинення злочину; 4) спосіб шахрайства, дані про особу потерпілого та злочинця, інші обставини, що сприяли вчиненню шахрайства¹⁶.

Вказана категорія злочинів починає розслідуватися з детального допиту потерпілої особи, у ході якого встановлюються всі обставини вчиненого щодо неї шахрайства, його спосіб, відомості про особу злочинця та викрадене майно, його родові ознаки, можливе місцезнаходження. Обов'язково слід проводити огляд місця події, мобільного телефону, інших об'єктів, які зберегли сліди вчинення злочину. Як і при вищенаведених злочинах слід скористатися спеціальними знаннями шляхом призначення відповідних експертиз.

Аналогічні обставини підлягають встановленню і при вимаганнях. Вказана категорія кримінальних правопорушень розкривається та розслідується шляхом проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій – аудіо, – відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виймка кореспонденції, зняття інформації з

¹⁶ Сабадаш В.П., Ларкін М.О. Криміналістика, навчальний посібник/Тема № 23 «Розслідування злочинів проти власності». Запоріжжя, 2012, С. 240.

транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), спостереження за особою, річчю, місцем, моніторинг банківських рахунків, аудіо, -відеоконтроль місця, контроль за вчиненням злочину, викриття спеціального завдання злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Поряд з цим, за допомогою показань потерпілої особи, встановлюється місце передачі вимагачам матеріальних цінностей, місце пред'явлення вимоги потерпілій особі, місцеперебування співучасників злочину та його детальні обставини. По цій категорії повинні призначатися техніко-криміналістична, фоноскопічна, семантико-текстуальна, лінгвістична та інші експертизи.

2. Відмежування мародерства від інших майнових правопорушень

На думку більшості громадян України мародерством являється відкрите або таємне викрадення чужого майна під час воєнного стану. Проте, відповідно до Кримінального кодексу України, таємне або відкрите викрадення чужого майна громадян, зокрема цивільних осіб, мародерством не являється. Вказаний злочин слід відрізнити від інших майнових правопорушень, оскільки це спеціальний склад воєнного злочину та його суб'єктом можуть виступати лише військовослужбовці. Крім того, згідно диспозиції статті 432 КК України мародерством являється викрадення речей, що знаходяться при вбитих чи поранених (мародерство) на полі бою. За таких обставин, викрадення чужих речей поза межами бойових дій утворює склад корисливого правопорушення проти власності – крадіжки.

Тобто, для того, щоб майновий злочин кваліфікувався як мародерство, потрібно, щоб його було вчинено: 1) військовослужбовцем, 2) на полі бою, 3) щодо речей вбитих чи поранених. Вороже озброєння, техніка та інше військове майно після його захоплення особами, які приймають участь у бойових та воєнних діях, являються військовим трофеєм, тому їх захоплення не вважається мародерством.

Водночас, слід пам'ятати, що такі трофеї знаходяться у власності держави, а не військовослужбовців, і після закінчення гібридної війни з Російською Федерацією усе захоплено військове майно, зброю та військову техніку, необхідно буде повернути державі Україна.

За фактів відшукання військового майна цивільними особами, вони зобов'язані повернути його військовим правоохоронним органам. Варто звернути увагу на той, що чинним КК України у статті 263 передбачене відповідальність за незаконне поводження зі зброєю та бойовими припасами, їх зберігання та збут.

В Кримінальному кодексі країни-агресора Російської Федерації відсутня відповідальність за мародерство та найманство. Це пояснюється наявністю на її території приватної військової компанії «Вагнер» (далі – ПВК «Вагнер»), більшість учасників якої неодноразово раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за тяжкі та особливо тяжкі злочину, у тому числі корисливі, та які наразі воюють на стороні Росії проти України. Відповідно до показань захоплених військовополонених ПВК «Вагнер» та військовослужбовців Російської Федерації вбачається, що останні з корисливим спонукань та мотивів використовують війну як засіб для збагачення.

Незважаючи на це, усім воєнним злочинцям слід пам'ятати, що воєнні злочини терміну давності не мають, а за інші невоєнні злочини, які вчинені ними на території України, у тому числі корисливо-насильницькі, їх чекатиме невідворотне покарання за національним законодавством України.

ВИСНОВКИ

Які на сьогоднішній час є шанси притягнути до кримінальної відповідальності тих російських військовослужбовців, які залишили територію України? Притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності відбувається через Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС). Згідно ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, під воєнним злочином розуміється незаконне, беззмістовне і великомасштабне знищення і привласнення майна, яке не викликане військовою необхідністю¹⁷. МКС може призначати строки позбавлення волі залежно від тяжкості майнового злочину, а також визначати розмір та зобов'язувати відшкодувати шкоду потерпілим від злочинів. Однак, слід звернути увагу на те, що станом на січень 2023 року ані Росія, ані Україна не являються країнами-членами МКС. Тобто реальне притягнення російських військовослужбовців до відповідальності навіть після ухвалення рішення МКС можливе лише після затримання їх на території однієї з 123 країн-членів МКС.

Чи можна здійснити самосуд над крадіями чи мародерами? Ми радимо утримуватись від самосуду над громадянами України, які здійснюють майнові злочини, оскільки самосуд може кваліфікуватись як окремий вид злочину – самоправство (ст. 356 КК України). Покаранням за самоправство є штраф, виправні роботи або арешт. Водночас, згідно з Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті

¹⁷ Ст. 8 Римського статуту Міжнародного Кримінального суду. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

України» №2114-IX від 03.03.2022 року¹⁸, цивільним особам дозволено брати участь у стримуванні збройної агресії Росії, використовуючи власну зброю та бойові припаси. Ст. 5 цього Закону передбачає, що цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України. Тож від самосуду варто утриматися, а виправданий самозахист законом не заборонений.

АНОТАЦІЯ

У період з березня до грудень 2022 року, після початку повномасштабних військових дій українські слідчі встановили щонайменше 18 російських військових, які грабували будинки українців у Бучанському районі Київщини, а потім відправляли викрадене до Росії з поштового відділення у білоруському місті Мозир. Ми проведемо деякі приклади масового пограбування мирного населення окупованої частини України, згідно двох судових рішень про заочний арешт чотирьох підозрюваних. Згідно з матеріалами кримінального провадження, один із росгвардійців відправив в російське місто Бірабіджан посылку вагою 60 кілограмів, до якої входили шліфувальна машина, бензопила, парочисник, ноутбук, блендер, набір каструль, шість вудок та два спінінги. Другий російський росгвардієць відправив до Москви 20-кілограмовий пакет. У ньому були: електрошліфувальна машина, шліфувальна машина, електродріль, планшет, електропила, генератор, дві бензопили, одяг, косметика, двоспальний матрац, ноутбук. Боєць 46-го кулеметно-артилерійського полку відправив посылку вагою 3,8 кілограма в місто Рубцовськ Алтайського краю. У ній були металошукач, бензопила, планшет, машинка для стрижки, автомобільний телевизор та точилка для інструментів. Військовослужбовець 56-го гвардійського десантно-штурмового козачого полку відправив до Рубцовська Алтайського краю найбільшу посылку – вона важила 150 кілограмів і містила: планшет, материнську плату комп'ютера, відеокарту комп'ютера, материнська плата, комп'ютерний блок живлення, процесор, ігрова приставка та її контролери, лампа для нігтів, вулична музична колонка, машинка для стрижки волосся, шліфувальна машина, набір інструментів, шурупверт акумуляторний, зварювальний апарат, хутро натуральної дублянки, два побутові газові циліндри, інструменти для заточування інструментів, багатofункціональний інструмент. Ці речі російські військові викрали з

¹⁸ Ст. 5 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» № 2114-IX від 03.03.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

домівок жителів села Блиставиця Бучанського району Київської області. За підрахунками слідства у травні, під час війни в Україні російська кур'єрська служба доставки SDEK відправила з пунктів відправлення поблизу українського кордону щонайменше 58 тон посилок. Їх відправляли люди у військовій формі – російські військовослужбовці або бойовики на сході України. Пік перевезень припав на початок квітня, коли російські війська відступали з Київської області та півночі України. Всіх цих російських військових злочинців оголошено міжнародний розшук. Їм інкримінують порушення законів та звичаїв війни за ч. 1 ст. 438 КК України¹⁹. Поліцейські ідентифікували близько 168 тисяч загарбників. Загалом співробітники Національної поліції розпочали понад 42 тис. кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів росіян²⁰.

Література

1. Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора/ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування/Єдині звіти про кримінальні правопорушення по державі за період 2014-2022 років. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
2. Загальна декларація прав людини (ООН, від 10.12.1948). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
3. Конституція України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.
4. Сабадаш В.П., Ларкін М.О. Криміналістика, навчальний посібник. Запоріжжя, 2012, С. 238-254.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06.11.2009 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>
6. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія. Київ, 2001. С. 311.
7. Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та інші, Настільна книга слідчого. Київ, Ін Юре, 2011. С. 379.

¹⁹ Інформаційний веб-сайт Українська правда. Набір кастрюль та спінінги: слідчі встановили, що росіяни вкрали у Бучі, 09.11.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/9/7375647/>

²⁰ Інформаційний веб-сайт Інформаційне агентство УНІАН. В Україні ідентифікували близько 168 тисяч росіян, які брали участь у війні, 09.11.2022. URL: <https://www.unian.ua/war/voyenni-zlochini-v-ukrajini-identifikuvali-blizko-168-tisyach-rosijskih-viyskovih-12039675.html>.

8. Джу́жа О.М., Савченко А.В., Черней В.В. та інші. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ, Юрінком Інтер, 2016. С. 1064.

9. Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В.Я. Кримінальне право України. Підручник. Київ, Юрінком Інтер. 2005, С. 143.

10. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

11. Римський статут Міжнародного Кримінального суду. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

12. Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» №2114-IX від 03.03.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

13. Інформаційний веб-сайт Українська правда. Набір кастрюль та спінінги: слідчі встановили, що росіяни вкрали у Бучі, 09.11.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/9/7375647/>

14. Інформаційний веб-сайт Інформаційне агентство УНІАН. В Україні ідентифікували близько 168 тисяч росіян, які брали участь у війні, 09.11.2022. URL: <https://www.unian.ua/war/voyenni-zlochyni-v-ukrajini-identifikovali-blizko-168-tisyach-rosiyskih-viyskovih-12039675.html>.

Information about the author:

Syvodied Ivan Serhiyovych,

Candidate of Legal Sciences, Doctoral Student,
Associate Professor at the Department of Law Enforcement
and Anti-Corruption Activities,

Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great,
Interregional Academy of Personnel Management
2, Frometivska str., Kyiv, 03039, Ukraine,

Head of the Fourth Department Management of the Procedural Management
of the Pre-Trial Investigation and Maintenance of the Public Prosecution
Specialized Prosecutor's Office in the Military and Defense Sphere
Office of the Prosecutor General of Ukraine
13/15, Riznytska str., Kyiv, 01011, Ukraine